

BETÆNKNING OM FORANSTALTNINGER MOD INFLATION

DEN 30. Januar 1943 nedsatte Finansministeren til Overvejelse af Foranstaltninger til Imødegaelse af den truende Inflationsfare et Udvalg med følgende Sammensætning: Generaldirektør *Knud Korst* (Formand), fg. Departementschef *E. Dige*, Professor, Dr. polit. *Carl Iversen*, Professor *Thorkil Kristensen*, Professor, Dr. polit. *Axel Nielsen*, Vicedirektør i Danmarks Nationalbank *Svend Nielsen* og Professor *H. Winding Pedersen*. Udvalget, for hvilket Sekretær i det statistiske Departement *V. Kampmann* fungerede som Sekretær, afgav den 2. Marts 1943 nedenstaaende

B E T Æ N K N I N G¹⁾

Detailpristallet er siden Krigens Udbrud steget med 56 pCt. og Engrospristallet med 93 pCt. Den Forhøjelse af det danske Prisniveau, som saaledes har fundet Sted, skyldes en Række forskellige Aarsager. Importvarernes Priser paa de udenlandske Indkøbssteder er gaaet i Vejret, og det er blevet dyrere at faa Varerne hertil som Følge af Opgangen i Fragtomkostninger og Søforsikringsudgifter. Landbrugsvarernes Priser er steget, og visse Lønforhøjelser er blevet gennemført. Disse Pris- og Lønstigninger har dels indvirket direkte paa Prisniveau og Omkostninger, dels medvirket til at skabe større Indtægter blandt Landbrugere og Arbejdere og dermed ogsaa større Efterspørgsel efter Forbrugsvarer.

Samtidig har forskellige andre Omstændigheder bidraget til at fremkalde Opgang i Pengeindkomsterne. Visse Grene af den indenlandske Handel og Industri har ligesom Landbruget opnaaet forhøjede Indtægter, Danmarks Nationalbank har over Clearingkontoen og Kontoen »Forskellige Debitorer«

¹⁾ Professor Thorkil Kristensen, Aarhus, var paa Grund af Sygdom forhindret i at tage Del i Udvalgets Arbejde. Professor, Dr. polit. Axel Nielsen var ligeledes paa Grund af Sygdom forhindret i at deltage i en Del af Udvalgets Møder, men blev mundtlig holdt underrettet om Gangen i Udvalgets Arbejde og afgav den nedenfor S. 254 aftrykte Erklæring.

BETÆNKNING OM FORANSTALTNINGER MOD INFLATION

DEN 30. Januar 1943 nedsatte Finansministeren til Overvejelse af Foranstaltninger til Imødegaelse af den truende Inflationsfare et Udvalg med følgende Sammensætning: Generaldirektør *Knud Korst* (Formand), fg. Departementschef *E. Dige*, Professor, Dr. polit. *Carl Iversen*, Professor *Thorkil Kristensen*, Professor, Dr. polit. *Axel Nielsen*, Vicedirektør i Danmarks Nationalbank *Svend Nielsen* og Professor *H. Winding Pedersen*. Udvalget, for hvilket Sekretær i det statistiske Departement *V. Kampmann* fungerede som Sekretær, afgav den 2. Marts 1943 nedenstaaende

B E T Æ N K N I N G¹⁾

Detailpristallet er siden Krigens Udbrud steget med 56 pCt. og Engrospristallet med 93 pCt. Den Forhøjelse af det danske Prisniveau, som saaledes har fundet Sted, skyldes en Række forskellige Aarsager. Importvarernes Priser paa de udenlandske Indkøbssteder er gaaet i Vejret, og det er blevet dyrere at faa Varerne hertil som Følge af Opgangen i Fragtomkostninger og Søforsikringsudgifter. Landbrugsvarernes Priser er steget, og visse Lønforhøjelser er blevet gennemført. Disse Pris- og Lønstigninger har dels indvirket direkte paa Prisniveau og Omkostninger, dels medvirket til at skabe større Indtægter blandt Landbrugere og Arbejdere og dermed ogsaa større Efterspørgsel efter Forbrugsvarer.

Samtidig har forskellige andre Omstændigheder bidraget til at fremkalde Opgang i Pengeindkomsterne. Visse Grene af den indenlandske Handel og Industri har ligesom Landbruget opnaaet forhøjede Indtægter, Danmarks Nationalbank har over Clearingkontoen og Kontoen »Forskellige Debitorer«

¹⁾ Professor Thorkil Kristensen, Aarhus, var paa Grund af Sygdom forhindret i at tage Del i Udvalgets Arbejde. Professor, Dr. polit. Axel Nielsen var ligeledes paa Grund af Sygdom forhindret i at deltage i en Del af Udvalgets Møder, men blev mundtlig holdt underrettet om Gangen i Udvalgets Arbejde og afgav den nedenfor S. 254 aftrykte Erklæring.

(Værnemagtskontoen) finansieret Eksporten og den tyske Værnemagts Arbejder her i Landet, uanset at en tilsvarende Import under de herskende Forhold ikke har kunnet opnaas, og hertil kommer, at forøgede Indkomster er fremkommet ved nyskabt dansk Beskæftigelse, bl. a. i Tørvemoserne og ved Regeringens Beskæftigelsesforanstaltninger.

Medens Indkomsterne saaledes har været opadgaaende, er Vareforsyningen efterhaanden svundet ind, og der er paa den Maade opstaaet en stadigt voksende Spænding mellem Efterspørgsel og Udbud. En Del af Beskæftigelsesforøgelsen under Krigen, f. Eks. Tørveproduktionen, har ganske vist forøget Vareudbudet, samtidig med at den har skabt større Indkomster, men om en anden Part af Produktionen gælder det, at den kun bidrager til at forøge Indtægterne, men ikke Udbudet af almindelige Forbrugsvarer paa det danske Marked. Navnlig medvirker Eksportproduktionen inden for Landbrug, Industri og Fiskeri samt Værnemagtsarbejderne kun til at fremskaffe Varer til dansk Forbrug i den Udstrækning, hvori der kan købes Importvarer for de opnaaede udenlandske Tilgodehavender, og der er som bekendt opsamlet et voksende udenlandsk Tilgodehavende, som det ikke har været muligt at anvende paa denne Maade. Mængdemæssigt er Importen under Krigen blevet stærkt formindsket, og Lagrene er svundet mere og mere ind, saaledes at det er blevet stedse vanskeligere at opretholde et ikke alt for stærkt reduceret Vareudbud paa det danske Marked. Endelig kan man blandt Aarsagerne til den stedfundne Stigning i Priseniveauet nævne den Omstændighed, at Erstatningsvarer hyppigt er dyrere at fremstille end de »ægte« Varer, de skal træde i Stedet for.

De ovenfor omtalte Prisstigninger og Prisstigningsaarsager er ikke alle lige betydningsfulde. Forskellen kommer navnlig frem *efter Krigens Ophør*. Det vil da vise sig, at Krigstidens Prisforhøjelser ikke alle er lige lette at komme bort fra igen. Naar Krigen er forbi, maa man gaa ud fra, at Fragt og Forsikringsudgifter atter vil gaa ned, at Vareknapheden efter nogen Tid vil formindskes, fordi det bliver muligt at opnaa større Mængder Raastoffer og Færdigvarer fra Udlandet end nu, og at det efterhaanden igen — i hvert Fald i et vist Omfang — lader sig gøre at gaa over fra Erstatningsprodukter til de ægte Varer. Man kan derfor have Lov at vente, at den Del af Krigstidens Prisstigninger, der i første Række skyldes, at det er blevet vanskeligere og dyrere end før at fremskaffe en passende Vareforsyning, og som man derfor med et fælles Udtryk kan kalde *Knaphedsprisstigningen*, i hvert Fald for en Del igen vil forsvinde saa at sige af sig selv, naar Forholdene atter kortere eller længere Tid efter Krigens Ophør bliver mere normale.

Anderledes forholder det sig derimod med den egentlige *inflatoriske* Del af Prisopgangen, d. v. s. den, der hænger sammen med, at der betales højere Priser for Produktionsfaktorerne end før. Den Part af Prisstigningen, der skyldes Forhøjelse af *Arbejdslønnen*, forsvinder ikke igen efter Krigen, medmindre Lønningerne igen nedsættes, og naar *Priserne paa Landbrugs-ejendomme* er steget, og de omsatte Ejendommers Renteudgifter derigennem er forhøjet, kan Landbrugsvarernes Priser ikke falde under et vist Niveau, uden at de omsatte Ejendommers Drift bliver urentabel. Naar Landets *Omkostningsniveau* saaledes under en egentlig inflatorisk Prisstigning er blevet sat i Vejret, kan Priseniveauet kun bringes ned paa Førkrigstidens Højde, saafremt Omkostningsniveauet atter sænkes gennem en *Deflation*, hvorunder

bl. a. Lønninger og Ejendomspriser igen maa falde. At en saadan Deflation er en yderst besværlig og smertefuld Proces, har vi her i Landet til fulde erfaret i Aarene efter den sidste Krig, og der er næppe mange, der ønsker at genopleve en lignende Deflation. Saafremt Inflationen ikke efterfølges af en Deflation, vil den danske Krones Værdi paa den anden Side være undergaaet en *varig* Forringelse i samme Grad, som Priseniveauet under Krigen underkastes en Opgang af inflationsmæssig Karakter, og *saafremt man ikke ønsker Deflationen, maa al Kraft derfor sættes ind paa at modvirke inflatoriske Prisstigninger under Krigen.*

Foruden at den egentlige Inflation efter Krigen er vanskeligere at komme bort fra end Knaphedsprisstigningerne, er den ogsaa *allerede under Krigen* af mere farlig Karakter end de Prisforhøjelser, der er foraarsaget af Vanskelighederne ved at fremskaffe de nødvendige Vareforsyninger. Den inflatoriske Prisstigning virker nemlig næsten altid *selvforstærkende*. Forhøjelser af Arbejdslønnen medfører — i hvert Fald efter de Principper, som hidtil har været lagt til Grund for Priskontrollen — en Stigning i Varepriserne, som igen let giver Anledning til nye Lønforhøjelser, hvormed den saakaldte onde Cirkel er sat i Gang. Desuden forøger Lønforhøjelserne Efterspørgslen efter Forbrugsvarer, og en lignende Opgang i Vareefterspørgslen fremkommer, hvis Landbrugernes Købeevne forøges som Følge af inflatorisk Prisstigning paa Landbrugets Produkter, d. v. s. en Prisforhøjelse, der er saa stor, at Landbrugets Nettooverskud og dermed ogsaa Landejendommens Priser stiger.

Alt i alt er der, som det vil fremgaa af det foregaaende, i særlig Grad Grund til at have Opmærksomheden henvendt paa den inflatoriske Del af Prisstigningen, men dette betyder dog ikke, at man kan overlade Knaphedsprisstigningerne til sig selv. Saadanne Prisforhøjelser kan nemlig bidrage til at sætte den egentlige Inflation i Gang. Navnlig kan Prisstigninger, der skyldes Vareknapheden, føre til Lønforhøjelser og dermed sætte »den onde Cirkel« i Gang, fordi det er begrænset, hvor stor Prisopgang Arbejderne kan bære med uforandret Pengeløn. *Ønsker man at undgaa Inflation, maa man derfor ogsaa, saa vidt det er gørligt, søge at modvirke Knaphedsprisstigningerne.*

I. Den hidtidige Prisudvikling under Krigen.

I *Perioden fra Krigens Udbrud indtil Besættelsen* steg Detailpristallet med 21 pCt. og Engrospristallet med 51 pCt. Denne Prisforhøjelse skyldtes i første Række de stigende Priser paa indførte Varer, og Aarsagerne til Importprisernes Opgang var igen dels forhøjede Priser paa de udenlandske Indkøbssteder, dels forøgede Udgifter til Fragt og Forsikring. Da Prisstigningen her i Landet saaledes fortrinsvis foraarsagedes af Vanskelighederne og de ekstraordinære Omkostninger ved at skaffe Varer frem til det danske Marked, maa den stort set siges at have haft Karakter af Knaphedsprisstigning. Den var Udtryk for en økonomisk Byrde, Krigen lagde paa vort Land, en Byrde, vi maatte bære enten i Form af højere Priser eller paa anden Maade. Der bestod ganske vist efter den mellem Arbejdere og Arbejdsgivere i Oktober 1939 truffne Overenskomst om fuld lønmæssig Kompensation for Prisstigningerne en vis Fare for, at Knaphedsprisstigningerne kunde omsætte

sig i en Prisopgang af mere inflationsmæssig Karakter, men dette blev dog kun Tilfældet i begrænset Omfang, fordi Lønftalen blev ophævet ved Lov, saaledes at Prisforhøjelserne ikke blev fuldt kompenseret.

I Tidsrummet fra April 1940 til Juli 1941 steg Detailpristallet med 25 pCt. og Engrospristallet med 22 pCt. Da den oversøiske Import vestfra ophørte efter Besættelsen, kom de under Krigen forhøjede Udgifter til Fragt og Søforsikring ikke længere til at betyde saa meget for vore Importpriser som før, og de indefra kommende Prisstigninger søgtes imødegaaet ved Loven af 30. Maj 1940 om Ophævelse af den foran omtalte Lønftale om Kompensation for Prisstigningerne og gennem Skærpelsen af Priskontrollen ved Prisloven af samme Dato. Naar det danske Prisniveau trods disse prisstabiliserende Faktorer alligevel i den her omhandlede Periode steg saa stærkt som ovenfor nævnt, skyldes det i første Række Opgangen i Landbrugsvarenes Priser og i Priserne paa de fra Tyskland indførte Varer. Naar de sidstnævnte Priser gik op, hænger det sammen med, at man fra tysk Side, efter at Konkurrencen fra andre Lande var ophørt, ikke længere fandt det nødvendigt at udbetale de Tilskud til Eksporten til Danmark, som hidtil var blevet givet.

Hvad angaar Landbrugsvarene, kom der efter Besættelsen en Række Forhøjelser af Priserne paa de animalske Eksportprodukter, som ogsaa ramte det indenlandske Forbrug af de paagældende Varer, og ved Kornloven af 25. Juli 1940 gennemførtes en for hele den efterfølgende Prisudvikling skæbnesvanger Forhøjelse af Kornpriserne, som stod i stærk Modstrid med det Pris- og Lønstop, man havde tilsigtet ved Lovene af 30. Maj 1940.

Desuden gennemførtes ved Lov af 23. September 1940 visse Lønforhøjelser (»Brødtillæg« m. m.), ligesom Lønningerne ved Arbejds- og Forligsnævnets Kendelse af 4. Marts 1941 forhøjedes med ca. 8 pCt., og endelig forøgedes Spændingen mellem Vareudbud og Efterspørgsel efter Besættelsen gennem Nationalbankens Finansiering af Clearingoverskudet og Værnemagtens Udgifter. Denne sidste Faktor vil blive omtalt nærmere nedenfor.

I Tabel 1 er givet en Specifikation af Udgifterne paa det Budget, hvorefter Detailpristallet beregnes siden Juli 1942, henholdsvis i April 1940 og i Juli 1941.

Tabel 1.

Pristalsbudgettets Udgiftsbeløb.

	April 1940	Juli 1941	Stigning April 1940— Juli 1941
Fødevarer	1 410 Kr.	1 871 Kr.	461 Kr.
Klæder, Fodtøj og Vask	440 —	541 —	101 —
Bolig	507 —	514 —	7 —
Brændsel og Belysning	331 —	345 —	14 —
Skatter, Kontingenter o. l.	563 —	819 —	256 —
Andre Udgifter	676 —	747 —	71 —
Samlet Budget	3 927 Kr.	4 837 Kr.	910 Kr.
Samlet Budget bortset fra Skatter, Kontingenter o. l.	3 364 Kr.	4 018 Kr.	654 Kr.

Man vil se, at Halvdelen af Stigningen i Budgettets samlede Udgiftssum i den her omhandlede Periode — og to Tredjedele af Prisstigningen, naar man ser bort fra Opgangen i Skatter og Kontingenter —, skyldes Forøgelsen af *Fødevarerudgifterne*. Man maa derfor sige, at Stigningen i det danske Prisniveau fra Besættelsen og indtil Sommeren 1941 først og fremmest maa henføres til Opgangen i Landbrugspriserne, selv om ogsaa Importprisernes Stigning, Lønforhøjelserne og Nationalbankens Kreditskabelse har spillet en betydelig Rolle. Prisstigningen paa Landbrugsvarer var som bekendt saa stærk, at Landbrugets Nettooverskud og endog Landbrugernes Realindkomst forøgedes, hvilket igen var en væsentlig Aarsag til, at Priserne paa Landejendomme gik i Vejret, og Landbrugsvarernes Prisopgang maa derfor siges at have haft en *inflationmæssig Karakter*. Ogsaa Stigningen i *det samlede Prisniveau* maa i Perioden April 1940—Juli 1941 i Modsætning til, hvad der var Tilfældet i den foregaaende Periode, i Hovedsagen betegnes som inflatorisk, dels som Følge af at Landbrugsvarernes Prisstigning som netop omtalt havde denne Karakter, dels i Betragtning af at Krigstidens Lønforhøjelser først i denne Periode gjorde deres Virkninger gældende, samt endelig under Hensyntagen til Nationalbankens Kreditudvidelse og dens Følger.

I *Perioden fra Juli 1941 til nu* er saavel Detailpristallet som Engrospristallet kun steget med 4 pCt. Opgangen i Prisniveauet afsvækkedes altsaa betydeligt i Sommeren 1941, og Priserne har siden den Tid udvist en ikke ringe Stabilitet. Aarsagerne hertil maa først og fremmest søges deri, at der i Efteraaret 1940 blev fastsat en Højestegrænse for de vigtigste Landbrugsvarers Priser paa det indenlandske Marked uanset Eksportprisernes yderligere Opgang, at det ved Forhandlinger med Tyskland fra Marts 1941 lykkedes at opnaa en meget væsentlig Begrænsning i Prisstigningerne paa de fra Tyskland indførte Varer, samt at Priskontrolraadet efterhaanden havde faaet et nogenlunde fast Greb om de indenlandske Varepriser. Endelig har ogsaa den i Januar 1942 gennemførte Kronehævning haft en prisstabiliserende Virkning.

II. Pengerigeligheden og dens Betydning for Prisniveauet.

I Tabel 2 er givet en Oversigt dels over Nationalbankens udenlandske Clearingtilgodehavender, dels over dens Tilgodehavender hos Tyskland som Følge af Finansieringen af Værnemagtens Arbejder her i Landet. I 1942 er tillagt det Beløb paa 125 Mill. Kr., som Staten ved Kronehævningen i Januar 1942 blev Nationalbanken skyldig ifølge sin Garanti for de nævnte udenlandske Tilgodehavender, og som endnu ikke er indbetalt til Banken.

Tabel 2.

Nationalbankens udenlandske Tilgodehavender.				
Mill. Kr. Ultimo	Marts 1940	Dec. 1940	Dec. 1941	Dec. 1942
Clearingkonti	÷ 43	395	838	1 105
Den tyske Værnemagtskonto ..	—	415	871	1 284
Reguleringskonto	—	—	—	125
Ialt..	÷ 43	810	1 709	2 514

Stigningen i de omtalte Tilgodehavender andrager altsaa mellem 800 og 900 Mill. Kr. aarligt. Disse Beløb repræsenterer en Kreditudvidelse fra Nationalbankens Side. Gennem Nationalbankens Udbetaling af Clearingoverskuddet til Eksporterhvervene og gennem Udbetalingerne til Entreprenører m. fl. er der blevet pumpet Penge fra Nationalbanken ud i Omsætningen. Seddelomløbet er dog ikke steget med et Beløb, der svarer til de omtalte Udbetalinger, hvilket hænger sammen med, at de udbetalte Penge for største Delen er vendt tilbage til Nationalbanken via de øvrige Pengeinstitutter.

En Del af de til Landbruget, Eksportindustrien og Entreprenører m. fl. udbetalte Beløb er af de paagældende blevet brugt til Afbetaling af gammel Gæld til Banker og Sparekasser, og en anden Part er blevet opsparet og er paa denne Maade havnet i Pengeinstitutterne. Endvidere er en Del af de Beløb, som Modtagerne i første Omgang har givet ud til Køb af Varer, endt samme Sted, fordi de handlende, hos hvem Varerne er købt, ikke har kunnet købe nye Varer ind i Stedet for de solgte og derfor har sat den ved Varelagrets Afsætning frigjorte Kapital i Banken.

Paa denne Maade er Størsteparten af de af Nationalbanken udbetalte Penge strømmet ind til Pengeinstitutterne, og dette er Hovedaarsagen til, at Sparekassernes og navnlig Bankernes Indlaan og Kassebeholdninger som nærmere belyst i Tabel 3 har været undergivet en meget stærk Opgang siden Besættelsen.

Tabel 3.

Bankers og Sparekassers Indlaan og Kassebeholdning.

Mill. Kr. Ultimo	Marts 1940	Dec. 1940	Dec. 1941	Dec. 1942
Bankernes Kassebeholdninger	130	450	952	828
Bankernes samlede Indlaan	2 349	2 615	3 116	3 552
Sparekassernes samlede Indlaan..	2 168	2 116	2 333	2 589

Tabellen viser, at Nationalbankens Kreditskabelse paa mellem 800 og 900 Mill. Kr. aarligt i de sidste to Aar har givet sig Udslag i, at Indlaanene i Bankerne er steget med rundt regnet 500 Mill. Kr. aarligt og Sparekasseindskuddene med ca. 200 Mill. Kr. aarligt. Da Bankernes Udlaan ikke samtidig er forøget, er Kassebeholdningerne vokset stærkt. Imidlertid holder Bankerne ikke deres Kassebeholdninger i kontant Form, men indsætter

Tabel 4.

Seddelomløbet og Nationalbankens vigtigste Indlaanskonti.

Mill. Kr. Ultimo	Marts 1940	Dec. 1940	Dec. 1941	Dec. 1942
Foliokonto	49	315	825	937
Finansministeriets Indlaanskonto ..	÷ 83	0	148	242
Finansministeriets Særkonto i Henhold til Lov af 3. Juli 1942	—	—	—	358
Seddelomløb	609	741	842	983

Pengene paa Foliokonto i Nationalbanken, og Indskuddene paa denne Konto er derfor gaaet i Vejret jævnsides med Bankernes Kassebeholdninger, jfr. Tabel 4. Endvidere er der tilbageført Penge til Nationalbanken ved, at Staten

dels gennem sine Driftsindtægter, dels ved Optagelse af Laan har opsamlet Penge, som er indsat i Nationalbanken. Men selv om Størstedelen af de over Clearingkontoen og Værnemagtskontoen udbetalte Penge ad de netop beskrevne Veje er vendt tilbage til Nationalbanken, er Seddelomløbet dog steget med 100—150 Mill. Kr. om Aaret. —

Det vil af den foregaaende Fremstilling fremgaa, at man ved den af Nationalbankens Kreditudvidelse skabte *Pengerigelighed* kan tænke paa *to forskellige Ting* (som dog naturligvis staar i nær Forbindelse med hinanden). Dels skabes der igennem Udbetalingerne til Eksporterhvervene og til Entreprenører m. fl. *større Indkomster*, end der ellers vilde være fremkommet, dels giver Udbetalingerne sig Udslag i, at der ophobes *ledige Penge* i Pengeinstitutterne. I det følgende anvendes derfor den Sprogbrug, at man ved *Pengerigelighed* forstaar dels *Indkomstrigelighed*, hvormed tænkes paa Opustningen af Indkomstniveauet, dels *Pengeledighed*, hvormed hentydes til de ledige Indskud og Kassebeholdninger i Banker og Sparekasser.

Man vil endvidere se, at Pengerigeligheden paa flere forskellige Maader kan bidrage til at drive Priserne i Vejret. 1) Den af Nationalbankens Kreditudvidelse skabte *Indkomstrigelighed* kan medvirke til at forhøje de almindelige Varepriser, derved at Pengenes Modtagere søger at give deres Indkomster ud til Varekøb og dermed forøger den samlede Efterspørgsel efter Varer. 2) I samme Omfang, som Pengene ikke i første Omgang gives ud til Varekøb, men sættes i Banken eller Sparekassen, (og dermed fremkalder *Pengeledighed*) undgaas dette Pres paa de almindelige Varepriser. Men der foreligger da den Mulighed, at *Pengeinstitutterne* kan føle sig fristet til at frugtbargøre deres store Kassebeholdninger ved Udlaan, og at Laantagerne med de Midler, de derved faar i Hænde, kan drive Priserne op paa Varer, faste Ejendomme eller Værdipapirer. 3) Endelig kan de ledige Penge i Bankerne frembyde Fare for Prisstigning, selv om Bankerne enten ikke ønsker at forøge deres Udlaan eller afskæres derfra, f. Eks. gennem Krav om større Kassebeholdninger. Uanset saadanne Regler har nemlig *Indskyderne* Ret til at hæve deres Penge, henholdsvis trække paa deres Checkkonti, og Personer, som direkte eller indirekte har opnaaet forøgede Indkomster som Følge af Nationalbankens Kreditudvidelse eller har faaet deres Kapital frigjort ved Salg af Lager, men som i første Omgang har sat Pengene i Banken eller Sparekassen i Stedet for at gøre Indkøb for dem kan derfor *paa et hvilket som helst senere Tidspunkt* hæve deres Indskud og efterspørge Varer, faste Ejendomme eller Værdipapirer og paa den Maade bidrage til at hæve Priserne paa de paagældende Ting.

Statistikken over Skatteansættelserne viser en Opgang i Pengeindkomsterne paa 4 pCt. fra 1939 til 1940 og 14 pCt. fra 1940 til 1941, og man maa gaa ud fra, at Stigningen fra 1941 til 1942 i hvert Fald vil vise sig at have været mindst 5 pCt. Indkomstniveauet har altsaa været opadgaaende, til Trods for at den Varemængde, som staar til Raadighed, er svundet mere og mere ind, og til Opkomsten af denne *Indkomstrigelighed* har Nationalbankens Kreditudvidelse over Clearingkontoen og Værnemagtskontoen medvirket i meget betydelig Grad. Denne Kreditudvidelse repræsenterer en Indkomstskabelse, i Forbindelse med hvilken der ikke fremkommer et tilsvarende Vareudbud, og den har derfor bidraget til at skærpe Spændingen mellem Udbud og Efterspørgsel og har derigennem medvirket til at frem-

kalde Prisstigninger og vanskeliggøre Priskontrollen, selv om man ikke kan sidestille disse Virkninger af Indkomstrigeligheden med Prisforhøjelserne paa Landbrugsvarer og Importvarer eller med Lønforhøjelserne, naar Aarsagerne til den stedfundne Stigning i Priseniveauet skal gøres op.

Pengeledigheden har fremkaldt en betydelig Opgang i Værdipapirenes Kursniveau. Saavel Pengeinstitutterne selv som deres Indskydere har i stor Udstrækning ønsket at sætte deres ledige Penge i Værdipapirer, og den effektive Rente af Kreditforeningsobligationer faldt fra op mod 6 pCt. i Foraaret 1940 til godt 4 pCt. i Efteraaret 1942, hvorefter der dog foreløbig er kommet en ny Stigning i Renteniveauet. Det saaledes af Pengeledigheden fremkaldte Rentefald har, bl. a. gennem Konverteringer, været en af Aarsagerne til *Opgangen i Ejendomspriserne*, og denne Opgang er yderligere blevet paaskyndet af, at en Del ledige Penge direkte er blevet sat i fast Ejendom. Derimod maa man gaa ud fra, at *Pengeledigheden* i Modsætning til Indkomstrigeligheden ikke hidtil i større Omfang har medvirket til *Stigningen i de almindelige Varepriser*. Forretningsfolk har uden Tvivl til en vis Grad iagttaget en afventende Holdning og har bl. a. ikke været særlig opsat paa at sætte al deres frigjorte eller nyopsparede Kapital i Erstatningsvarer, som kan falde stærkt i Værdi efter Krigen, og blandt Pengeinstitutternes almindelige Indskyderpublikum har der næppe i nævneværdig Udstrækning gjort sig nogen Tendens gældende til at tage Penge ud af Banker og Sparekasser og hamstre Varer af Frygt for yderligere Stigning i Priseniveauet. Men selv om Risikoen for, at de ledige Penge i Pengeinstitutterne kan kaste sig over det almindelige Varemarked, saaledes næppe kan siges hidtil for Alvor at have været aktuel, kan den meget vel blive det i Fremtiden. Herom henvises til næste Afsnit.

For at imødegaa de Farer, der knytter sig til Pengerigeligheden, søgte man i Juli 1942 ved forskellige Foranstaltninger at faa en Del af de stigende Indkomster og navnlig af de ledige Penge *baandlagt eller steriliseret*. a) Som Modtræk mod *Indkomstrigeligheden* udbød Staten *Spareobligationer* beregnet paa et bredt Publikum i den Hensigt at stimulere Opsparingen og saaledes vende en Del af de opadgaende Indkomster bort fra Varemarkedet. b) Desuden gennemførtes en Række Forholdsregler, som har til Formaal delvis at *sterilisere Bankernes ledige Kassebeholdninger* og forhindre, at Bankernes ekstraordinære Likviditet giver sig Udslag i en uheldig Forøgelse af Udlaanene. Det blev ved Lov af 3. Juli 1942 paalagt Bankerne at holde en større Kassebeholdning i Forhold til deres Forpligtelser end hidtil, og desuden søgtes en Del af Bankernes Kassebeholdninger bundet, dels ved at Nationalbanken tilbød at forrente Indskud fra de øvrige Banker med $\frac{3}{4}$ pCt. paa Betingelse af, at Pengene indsættes paa 6 Maaneders Opsigelse, dels ved at Staten til Tegning blandt Bankerne, Sparekasserne og private udbød indtil 300 Mill. Kr. 6 Maaneders Skatkammerbeviser, ogsaa til $\frac{3}{4}$ pCt. Rente. c) Endelig søgte man til Imødegaaelse af den Risiko, der knytter sig til *Indskydernes* Dispositioner over de ledige Penge i Pengeinstitutterne, at binde en Del af de indskudte Penge ved at tilbyde Indskyderne (men ikke Bankerne) indtil 200 Mill. Kr. 2-aarige $1\frac{3}{4}$ pCt. Statsgældsbeviser. Provenuet af samtlige de omtalte Statslaan indsættes i Nationalbanken paa en Konto, over hvilken Finansministeren kun kan disponere med Finansudvalgenes Samtykke. (Jfr. Tabel 4 foran).

Den 23. Februar 1943 var der af de foran omtalte Laan tegnet følgende Beløb: Spareobligationer nom. 14,3 Mill. Kr., Skatkammerbeviser nom. 262,0 Mill. Kr. og Statsgældsbeviser nom. 100,8 Mill. Kr. Det har altsaa vist sig lettest at faa tegnet det Laan, som Pengeinstitutterne har Adgang til at deltage i, og Hovedvirkningen af de ovenfor omtalte Foranstaltninger er derfor blevet den, at en Del af Bankernes Kassebeholdninger er blevet steriliseret, medens den til Indskydernes Dispositioner over de ledige Penge knyttede Risiko hidtil kun i ringere Grad er blevet imødegaaet. I denne Forbindelse kan der henvises til, at Bankernes samlede Indlaan trods det gennem det til Indskyderne udbudte Statslaan opsugede Beløb i 1942 er steget med omtrent samme Beløb som i 1941 (jfr. Tabel 3 foran), medens de øvrige Steriliseringsforanstaltninger har givet sig Udslag i, at Bankernes samlede Kassebeholdning er formindsket i 1942.

III. Fremtidsudsigterne.

Ingen kan under de nuværende Forhold med Sikkerhed forudsige Fremtidens økonomiske Udvikling her i Landet. Men alt synes at tyde paa, at Clearingkontoen og Værnemagtskontoen stadig vil vokse, saa længe Krigens varer, og hermed følger en fortsat Kreditskabelse fra Nationalbankens Side, som yderligere vil forøge den herskende Pengerigelighed. Desuden maa Vareforsyningen antages stadig at blive formindsket, og denne Omstændighed vil i Forbindelse med den gennem Nationalbankens Kreditskabelse fremkaldte Indkomstrigelighed stærkt forøge Spændingen mellem Udbud og Efterspørgsel og medføre stedse større Vanskeligheder for Priskontrolraadets Arbejde. Hertil kommer, at Prisniveauet antagelig ogsaa i Fremtiden vli være underkastet et opadgaaende Pres derigennem, at der fra Tid til anden fremsættes Krav om Prisforhøjelser fra Landbruget og de øvrige Erhverv og Krav om Lønforhøjelser fra Arbejdernes Side.

Endelig frembyder *Pengeledigheden* til enhver Tid Risiko for, at de ledige Kapitaler i Pengeinstitutterne kan kaste sig over Varemarkedet og de faste Ejendomme. Man maa her skelne mellem paa den ene Side *den frigjorte Lagerkapital og de opsparede Penge*, som er indsat i Pengeinstitutterne af *Forretningsfolk*, og paa den anden Side *de øvrige Indskyderes Penge*. Faren for, at de sidstnævnte Indlaansmidler kan fremkalde Prisstigninger, bliver i særlig Grad aktuel, saafremt Befolkningen har Anledning til at vente fortsat Inflation og derfor ønsker at sætte Pengene i saakaldte reale Værdier. Derfor har den siden Sommeren 1941 herskende Prisstabilitet været af overordentlig stor Betydning som Værn mod den til Pengeledigheden knyttede Risiko, men saafremt Priserne i Fremtiden begynder at stige kraftigere, vil denne Risiko blive langt større, end den hidtil har været. I denne Forbindelse maa henvises til, at Priserne som ovenfor nævnt kan begynde at stige som Følge af det Pres, *Indkomstrigeligheden* og den tiltagende Vareknaphed lægger paa Prisniveauet, og desuden frembyder de netop gennemførte Lønforhøjelser og de fremsatte Krav om Forhøjelser af Landbrugsvarernes Priser Fare for, at den hidtidige Prisstabilitet omsætter sig i nye Prisstigninger, jfr. Udvalgets Skrivelse til Finansministeren af 10. Februar 1943.

De ledige Kapitaler, der er indsat i Pengeinstitutterne af *Forretningsfolk*, kan ligesom de øvrige Indskudsmidler blive anvendt til Køb af Varer og faste Ejendomme af Frygt for yderligere Prisstigning, og i denne Henseende gælder derfor om den til denne Del af de ledige Penge knyttede Risiko de samme Bemærkninger, som ovenfor er fremsat. Men Forretningsverdenens ledige Penge kan endvidere, selv om der ikke næres nogen Inflationsfrygt, forøge Presset paa Varepriserne, fordi Indehaverne ønsker at anvende Pengene til Indkøb af Handelsvarer og Raastoffer til Brug ved deres Virksomheders Drift. Som foran nævnt har der formentlig i denne Henseende hidtil gjort sig en vis Tilbageholdenhed gældende, men det er, som det straks skal blive nærmere omtalt, meget sandsynligt, at denne Tilbageholdenhed vil ophøre efter Krigens Ophør.

De ovenstaaende Bemærkninger tager Sigte paa Fremtidsudsigterne, saa længe Krigen varer. I Tiden *efter Krigens Ophør* maa Vareknapheden antages at fortsætte en rum Tid. Forøget Vareforsyning her i Landet er i høj Grad afhængig af Import fra Udlandet, og en saadan kan i den første Tid efter Krigen kun forventes at fremkomme i stærkt begrænset Omfang, da saavel krigsførende som neutrale Lande efter Krigen vil være udgaaet for Varer og derfor selv har haardt Brug for deres løbende Produktion. Samtidig vil Pengeledigheden her i Danmark fortsat bestaa, saaledes at der stadig vil foreligge en betydelig Spænding mellem Betalingsmidlernes Mængde og den til Raadighed staaende Vareforsyning. Endvidere synes der ogsaa paa andre Punkter at være Fare for stærk økonomisk Uro her i Landet efter Krigens Ophør. Medens Forretningsfolk som tidligere omtalt under Krigen maa antages at udvise en vis Tilbageholdenhed med Hensyn til at indkøbe Varer for deres ledige Penge, vil Forholdet formodentlig blive et andet, naar den Følelse breder sig, at mere normale Tilstande staar for Døren. Navnlig maa man gaa ud fra, at alle vil ønske at være blandt de første, som kan tilbyde Kunderne »ægte« Varer i Stedet for Krigstidens Erstatningsprodukter, og der er derfor betydelig Risiko for, at Forretningsverdenens ledige Kapitaler skal kaste sig over de foreløbigt meget begrænsede Varemængder, som kommer frem paa Markedet, og drive deres Priser i Vejret. Hertil kommer, at det ikke er udelukket, at der efter Krigen kan blive fremsat meget stærke Krav om Lønforhøjelser, saa at sige som Følge af opsparat Utilfredshed med de økonomiske Forhold under Krigen, navnlig hvis Priserne nu atter begynder at stige, og endvidere kan ingen vide, til hvilke Priser der til den Tid kan indføres Varer fra Udlandet. Kommer Prisniveauet af de antydede Aarsager i Skred opefter, kan Prisstigningen endelig i betydelig Grad blive forøget ved, at Pengeinstitutternes almindelige Indlaanspublikum af Frygt for fortsat Inflation og i Erindring om, at den stærkeste Prisopgang i Forbindelse med den forrige Verdenskrig kom *efter Krigens Ophør* (nemlig 1918—20), hæver deres Indskud og søger at sætte Pengene i Varer eller fast Ejendom.

Alt i alt frembyder Pengerigeligheden saa stor Fare for fortsat Prisstigning, baade under Krigen og i den første Tid efter dens Ophør, at det maa anses for paakrævet, at der straks træffes særlige Foranstaltninger til Imødegaelse af denne Risiko ved Siden af de Bestræbelser, som iøvrigt foretages for at hindre fortsat Prisopgang. Forslag til saadanne særlige Foranstaltninger stilles i Afsnit V.

IV. Midlerne mod Prisstigning.

Naar Prisstigningerne skal bekæmpes, er det af særlig Vigtighed at undgaa 1) fortsat Opgang i *Landbrugsvarernes Priser*, 2) nye Prisstigninger paa *Importvarer*, 3) yderligere *Lønstigning* samt 4) *Prisforhøjelser indenfor Handelen og Industrien*, som dels direkte paavirker Prisniveauet, dels, saafremt de ikke er ledsaget af en tilsvarende Opgang i Omkostningerne, skaber forøgede Indtægter og større Købeevne blandt Byernes forretningsdrivende.

For at hindre fortsat Inflation er det af den yderste Vigtighed, at der i Fremtiden vises den størst mulige Tilbageholdenhed med Hensyn til Forhøjelser af *Landbrugsvarernes Priser*, da disse Priser paavirker næsten Halvdelen af det Budget, hvorefter det saakaldte skrællede Pristal beregnes, saaledes at Opgang i Priserne paa Landbrugsvarer meget let sætter den berygtede Svikmølle af stigende Priser og opadgaaende Lønninger i Gang. Desuden paavirkes Landbrugsproduktionens samlede Omfang som fremhævet i Udvalgets Skrivelse til Finansministeren af 10. Februar 1943 under de nuværende Forhold næppe af en almindelig Forhøjelse af Priserne paa Landbrugets Produkter, saaledes at en saadan Forhøjelse ikke kan motiveres som et Middel til at stimulere Produktionen.

Endvidere er det nødvendigt at undgaa alle *Lønforhøjelser*, der ikke er *strengt* paakrævede af sociale Grunde.

Med Hensyn til *Importvarerne* maa den Bremse paa deres Opgang, som er opnaaet ved Forhandlingerne med Tyskland i Marts 1941, søges bevaret og om muligt forstærket, og det maa desuden paases, at der ikke gennem Forhøjelser af Priserne paa de fra Danmark eksporterede Varer gives Modtagerlandene Anledning til som Modforanstaltning at sætte Priserne i Vejret paa de Varer, vi indfører fra dem.

Endelig maa man, selv om Spørgsmaalet næppe i den øjeblikkelige Situation er aktuelt, bestandig holde sig Mulighederne for at modvirke Prisniveauets Stigning ved Hjælp af *Kronehævning* for Øje.

Det er Priskontrolraadets Sag at hindre, at *Priserne indenfor Handel og Industri m. v.* sættes saa højt, at der opnaas større Nettoavance pr. Vareenhed end før Krigen, og herigennem er der ogsaa indført en vis Kontrol med, at Indkomsterne ikke forøges i de nævnte Erhverv. I denne Forbindelse ønsker Udvalget dog bl. a. under Indtryk af de mange gode Regnskabsresultater for 1942 i forskellige Erhvervsgræne at understrege, at en forøget Nettofortjeneste pr. Vareenhed, som eventuelt maatte være opnaaet som Følge af, at Afsætningen er blevet større og de faste Omkostningers Belastning af hver Vareenhed derfor mindre, end man ved Priskalkulationen har forudset, i alle Tilfælde bør give sig Udslag i, at Priserne det følgende Aar ansættes saa meget lavere, selv om Nettoavancen pr. Vareenhed herved bliver mindre end før Krigen.

Der er endvidere efterhaanden Grund til i forøget Grad at understrege Bestemmelserne i Prislovens § 8, dels om at *urimelige* Priser er forbudt, dels om at en Vares Pris foruden en rimelig Avance kun maa dække de virkelig medgaaede, *nødvendige* Udgifter til Vares Indkøb eller Fremstilling. Med Henblik paa det første Punkt maa Priserne i alle Tilfælde, hvor der før Krigen opnaaedes en urimelig høj Avance, nedsættes, selv om Nettofortjenesten pr. Vareenhed herefter bliver lavere end før Krigen. Med

Hensyn til det andet Punkt ønsker Udvalget at gøre opmærksom paa, at den hidtil fulgte Praksis, hvorefter Raastoffer og lignende Driftsmidler under den herskende Rationering tildeles Virksomhederne i Forhold til deres Forbrug af de paagældende Varer før Krigen, maa antages at medføre, at Færdigvarerne alt i alt produceres med højere Omkostninger, end hvis Produktionen i højere Grad koncentreredes i de mest effektive Virksomheder. En saadan Koncentrering — gennem Ændring af Principperne for Fordelingen af Raavarer og Brændselsstoffer — synes derfor at være ønskelig i de Tilfælde, hvor den kan gennemføres uden at foraarsage væsentlig Arbejdsløshed.

Endelig ønsker Udvalget at udtale, at det, efterhaanden som Presset paa Prisniveauet og Inflationsfaren forøges, og Prisstigninger derfor bliver mere og mere farlige, næppe vil være rimeligt at opretholde den hidtidige Praksis, hvorefter en Stigning i Udgifterne til Arbejds løn og Raavarer og lignende Omkostninger i alle Tilfælde giver de erhvervsdrivende Ret til en tilsvarende Prisforhøjelse, men at man i Stedet bør gaa over til et System, hvorefter saadanne Omkostningsstigninger maa bæres af Virksomhedernes Avance, medmindre Priskontrolraadet af Hensyn til Produktionens Fortsættelse samt til Beskæftigelsen tillader en Prisforhøjelse. I hvert Fald bør dette Princip følges, for saa vidt angaar de ved Arbejds- og Forligsnævnets Kendelse af 26. Februar 1943 gennemførte Lønforhøjelser, for at undgaa, at den hidtidige Prisstabilitet afbrydes af nye Prisforhøjelser som Følge af denne Lønstigning. —

Som det vil fremgaa af Afsnit III, bliver den til Pengerigeligheden knyttede Risiko for yderligere Prisstigninger i særlig Grad aktuel, naar Prisniveauet af andre Grunde er stigende. Det bedste Værn mod den Fare, der er forbundet med Pengeledigheden, er altsaa et stabilt Prisniveau, og Udvalget har derfor fundet det nødvendigt i det foregaaende at pege paa de Midler, hvorved man bedst kan sikre sig, at den Prisstabilitet, der har hersket i de sidste halvandet Aar, fortsættes ogsaa i Fremtiden, selv om disse Midler ikke specielt er rettet mod Pengerigelighedens Virkninger. Som Sammenfatning af disse Bemærkninger kan det udtales, at *Erfaringen viser, at det for at undgaa yderligere Opgang i Prisniveauet og dermed tillige imødegaa den med Pengeledigheden forbundne Risiko først og fremmest er af Vigtighed at undgaa Stigninger i Priserne paa Landbrugsvarer og Importvarer og i Lønningerne*. Dette fremgaaar ikke mindst af den Omstændighed, at Prisniveauets Stigning, som det fremgaaar af Afsnit I, kun har været meget beskeden i Perioden siden Sommeren 1941, hvilket Tidsrum netop har været karakteriseret ved forholdsvis begrænsede Forhøjelser af Landbrugsvarernes Priser, Importpriserne og Lønningerne.

Som omtalt i Slutningen af Afsnit III anser Udvalget det imidlertid for paakrævet, at der straks træffes *Foranstaltninger, som særlig tager Sigte paa at imødegaa den Fare, Pengerigeligheden indebærer for den fremtidige Udvikling i Priserne paa Varer og faste Ejendomme*. Udvalget foreslaar derfor, at der ufortøvet gennemføres en Række Forholdsregler, som nærmere omtales i næste Afsnit. *Hovedpunkterne af disse Forslag er følgende*: 1) En Række Skatte- og Afgiftsforhøjelser og en valgfri Merindkomstbeskatnings- eller Opsparingsordning, 2) en særlig Opsparingsordning for Aktieselskaber, 3) Ophævelse af Afgiften paa Sukker og Nedsættelse af visse Godstakster,

4) Optagelse af et nyt Statslaan, 5) Skærpelse af Reglerne om Bankers og Sparekassers Kassebeholdning.

Desuden foreslaas gennemført visse Foranstaltninger til Konsolidering af Statsfinanserne samt en særlig Ordning med Hensyn til Omsætningen af Landbrugsejendomme.

Som det fremgaar af Afsnit II, er der hidtil gennem Nationalbankens Kreditudvidelse over Clearingkontoen og Værnemagtskontoen aarlig blevet pumpet et Beløb paa 800 à 900 Mill. Kr. ud i Omsætningen, og de ledige Kapitaler i Banker og Sparekasser vokser med ca. 700 Mill. Kr. om Aaret. Hvis Bankernes Indskud i indeværende Aar forøges med samme Hastighed som de to foregaaende Aar, vil de ved Aarets Slutning andrage ca. 4 Milliarder Kr., jfr. Tabel 3 foran, og selv om det skulde lykkes at undgaa yderligere Stigning i Indlaanene i 1943, vil de samlede Beløb, som Indskyderne kan hæve og kaste ud paa Markedet for Varer og faste Ejendomme, dog siden Marts 1940 være steget med 1,2 Milliarder Kr. *Det fremgaar heraf, at det til Imødegaaelse af Pengerigelighedens Virkninger er absolut nødvendigt at binde endog meget store Beløb.*

Man maa yderligere regne med, at Krigen vil blive ført endnu mere effektivt i den Del af Krigstiden, som staar tilbage. I Danmark kan dette komme til at give sig Udslag i en Nedgang af Indbetalingerne til Nationalbanken fra danske Importører af udenlandske Varer og i en Opgang i Udbetalingerne fra Nationalbanken til danske Eksportører af Industrivarer m. m., og det samlede Resultat vil da blive en stærkere Vækst i Nationalbankens Tilgodehavende paa Clearingkonti. Heller ikke Muligheden for en Opgang i de løbende Udgifter til den tyske Værnemagt i Danmark maa lades ude af Betragtning. En saadan Udvikling vil føre til, at Udbetalingerne fra Nationalbanken vil vokse stærkere end hidtil. *Det er derfor saa meget mere paakrævet, at der i Tide træffes Foranstaltninger til effektiv Imødegaaelse af Virkningerne af Nationalbankens Kreditudvidelse.*

V. Forslag til Imødegaaelse af Pengerigeligheden.

A. Skatte- og Afgiftsforhøjelser og Opsparingsordninger.

Under Hensyn til det Pres, de stigende Pengeindkomster lægger paa Prisniveauet, og til Risikoen for, at de ledige Penge i Pengeinstitutterne kan blive hævet og anvendt til Køb af Varer og fast Ejendom, maa det anses for paakrævet at gennemføre *en Række Skatteforhøjelser samt særlige Opsparingsordninger for Personer og Aktieselskaber*, ved hvilke Foranstaltninger der bindes en Del af Indkomsterne, saaledes at dels Tilvæksten i Indskudene af ledige Penge i Pengeinstitutterne, dels den løbende Indkomsts Anvendelse til Vareefterspørgsel derved bremses.

Udvalget foreslaar derfor følgende Foranstaltninger gennemført:

- 1) Forhøjelse af den *personlige Indkomstskat til Staten* med 10 pCt.
- 2) Skærpelse af *Merindkomstskatten*, dog saaledes at Erlæggelsen af Halvdelen af den nye Merindkomstskat bortfalder, saafremt den paagældende Skatteyder i Stedet ønsker at foretage en *bunden Opsparing*, som andrager et 50 pCt. højere Beløb end det bortfaldne Merindkomstskattebeløb, og for hvilken Skatteyderen modtager rentebærende Statsobligationer.

- 3) Forhøjelse af *Grundskylden til Staten af Landbrugsejendomme* med over 6 000 Kr.'s Grundværdi.
- 4) Forhøjelse af visse *Forbrugsafgifter*, nemlig Afgifterne paa stærke Drikke, Tobak, Chokolade- og Sukkervarer, Papir og Pap samt Parfumer og kosmetiske Artikler.
- 5) Indførelse af en *Afgift paa 25 pCt. af Stats- og Privatbanernes Billetpriser*.
- 6) Indførelse af en *Stempelafgift paa Omsætningen af Obligationer*.
- 7) Indførelse af en Opsparingsordning, hvorefter *det paalægges Aktieselskaber at opspare og indbetale en Del af opnaaet Merindkomst*, for hvilken Opsparing Staten udsteder ikke rentebærende Skyldbeviser.

En Redegørelse for Forslagenes nærmere Enkeltheder følger Side 243 f. f.

Provenuet af de foreslaaede Skatteforhøjelser og nye Afgifter kan skønsmæssigt anslaaes til følgende Beløb for et helt Finansaar:

	Mill. Kr.	Mill. Kr.
Forhøjelse af den personlige Indkomstskat	35	
Merindkomstskat	100	
I alt personlige Skatter....	135	
Grundskyld	45	
	45	
Forhøjelse af visse Forbrugsafgifter	80	
Afgift af Personbefordring paa Jernbanerne.....	20	
i alt indirekte Skatter....	100	
Stempelafgift af Obligationer	5	5
I alt....	285	285

Merindkomstskatten af Personer er i Tabellen anslaaet under den Forudsætning, at alle merindkomstskattepligtige Skatteydere vælger at betale Merindkomstskatten frem for at foretage bunden Opsparing. Det indbetalte Beløb forøges naturligvis i samme Grad, som Skatteyderne vælger den 50 pCt. større Opsparing. Samtidig med Indførelsen af den nye Merindkomstskat bortfalder dog *Provenuet* af den nugældende, godt 15 Mill. Kr.

Da der ikke findes nogen Statistik over Aktieselskabernes Merindtægter, er det vanskeligt at anslaa, hvor stort et Beløb *Selskabernes lovbestemte Opsparing* vil andrage, men det kan maaske sættes til ca. 20 Mill. Kr. aarligt. Alt i alt maa man saaledes antage, at der gennem de foreslaaede Skatter og Opsparingsordninger vil blive bundet op imod 300 Mill. Kr. i Løbet af et Aar.

Saaframt de indkomne Midler benyttes til Dækning af Statens Drifts- eller Kapitaludgifter, vil Pengene paany komme ud i Omsætningen, og der vil da ikke være opnaaet nogen Imødegaaelse af Pengerigeligheden. Ligeledes vil den gennem Opsparingsordningerne foretagne Binding i høj Grad blive svækket, hvis de i Henhold til disse Ordninger udstedte Obligationer kan belaaes eller omsættes, saaledes at Indehaverne ad denne Vej kan komme i Besiddelse af et Beløb, som i hvert Fald svarer til Størstedelen af den bundne Opsparing. Det er derfor af afgørende Vigtighed, at samtlige de

gennem Skatteforhøjelserne, Indførelsen af nye Afgifter samt Opsparingsordningerne indkomne Summer indsættes paa en *spærret Konto i Nationalbanken* og ikke benyttes til Dækning af Statens Udgifter, samt at det bestemmes, at de i Henhold til Opsparingsanordningerne udstedte Statsobligationer noteres paa Navn og ikke kan omsættes eller belaaes bortset fra Arvefald eller Konkurs.

Provenuet af Opsparingsordningerne skal til sin Tid tilbagebetales til de paagældende Sparere. Det maa imidlertid stærkt fraraades at sætte nogen Tidsfrist, inden for hvilken denne Tilbagebetaling skal være sket. Som foran omtalt maa det antages, at der fortsat vil herske en betydelig Pengeledighed, ikke blot saa længe Krigen varer, men ogsaa en vis Tid efter dens Ophør, og det er ikke muligt at angive, hvornaar Tilbagebetalingen kan ske uden uheldbringende Følger for Landets Økonomi. Spørgsmaalet maa derfor staa aabent, og til Gengæld herfor foreslaas det, at de *merindkomstskattepligtige Personer*, som efter frit Valg foretager bunden Opsparing, hvorved flere Penge bindes end ved Betaling af Merindkomstskat, skal have de opsparede Penge forrentet med 3 pCt. p. a., saafremt Tilbagebetalingen ikke er sket senest to Aar efter Opsparingsaaret, mod 1 pCt. p. a. i de første to Aar.

Provenuet af Skatte- og Afgiftsforhøjelserne samt af den foreslaaede Rejse-skat bør danne en *Konjunkturfond*, som engang, naar Risikoen for Inflation er overvundet, kan bruges i fremtidige Kriesituationer til Støtte til Landbruget, til Beskæftigelsesforanstaltninger, til Skattelettelser eller til andre Forholdsregler, som maa anses for gavnlige for Landets økonomiske Udvikling.

De Midler, der er indkommet ved de i Afsnit II omtalte Steriliseringslaan og indsat i Nationalbanken paa Finansministeriets særlige Konto i Henhold til Lov af 3. Juli 1942, er behæftet med den Klausul, at Finansministeren kun kan disponere over dem med Finansudvalgenes Tilslutning. Da der ved Lov af 7. April 1936 om Danmarks Nationalbank er paalagt Nationalbanken Ansvar for at opretholde et sikkert Pengevæsen her i Landet, synes det imidlertid rimeligt at tillægge Nationalbanken Medbestemmelsesret med Hensyn til det Tidspunkt, paa hvilket de bundne Beløb kan frigives uden Fare for Forringelse af den danske Kronens Værdi. Udvalget foreslaar derfor, at det bestemmes, at Finansministeren med *Tilslutning* fra Finansudvalgene og Danmarks Nationalbank afgør, hvornaar de opsparede Beløb kan tilbagebetales til Sparerne, samt hvornaar der kan disponeres over Konjunkturfondens Midler. To af Udvalgets Medlemmer, *Formanden* og *Dige*, er dog af den Anskuelse, at denne Afgørelse bør træffes af Finansministeren med Tilslutning af Finansudvalgene og *efter Forhandling* med Danmarks Nationalbank.

Som omtalt i Afsnit III indebærer *de erhvervsdrivende Aktieselskabers og de private næringsdrivendes ledige Kapitaler* i Forhold til den øvrige Befolknings ledige Penge en dobbelt Risiko. Det er som Følge heraf af stor Betydning at imødegaa Pengerigeligheden netop inden for Forretningsverdenen, og derfor er den personlige Beskatning og Opsparingsordningerne et vigtigt Led i Udvalgets ovenfor omtalte Forslag. Ogsaa de indirekte Afgifter kan dog paa betydningsfuld Maade bidrage til at bekæmpe Pengerigeligheden.

Man har ikke anset det for gørligt at føre Merindkomstbeskatningen saa langt ned i Indkomstklasserne, at den kommer til at omfatte det middelstore Landbrugs Merindkomster, som egentlig burde inddrages under denne Ordning. I Stedet foreslaar Udvalget gennemført en *ekstraordinær Grundskyldbekskatning af Landbrugsejendomme*, som altsaa skal danne Modstykke til Merindkomstskatten i Byerhvervene. Da der ikke i det mindre Landbrug har foreligget Merindkomster af en saadan Størrelse, at det skønnes rimeligt at inddrage dem under Beskatningen, foreslaas det, at den ekstraordinære Grundskyld kun paalignes Ejendomme med over 6 000 Kr.'s Grundværdi.

Selv om det af flere Grunde er ønskeligt, at den til Bekæmpelsen af Pengerigeligheden nødvendige Beskatning og bundne Opsparing afpasses i Forhold til Merindtægternes Størrelse, maa det dog ogsaa anses for paa-krævet, at der gennem en almindelig Forhøjelse af den personlige Indkomstskat til Staten foretages en Begrænsning af de Pengemidler, som kan anvendes til Varekøb og dermed drive Priserne op. Udvalget foreslaar derfor *Statsindkomstskatten af Personer* forhøjet med 10 pCt.

For *Aktieselskaber* har man ikke ment at burde foreslaa nogen ny Beskatning, men alene en Opsparingsordning, da Beskatningen af Aktieselskaber under Krigen allerede er blevet forhøjet i betydeligt stærkere Grad end den samlede Personbeskatning. Af Hensyn til at begrænse Stigningen i Indkomsterne er det af Betydning, at der ikke udbetales overdrevent store Dividender. Dette søges imidlertid modvirket gennem den bestaaende ekstraordinære Selskabsbeskatnings Regler om Udbytterate og Restrate, og de til Udbetaling af Udbytte til Raadighed staaende Midler vil yderligere blive begrænset gennem den foreslaaede Opsparingsordning. Udvalget afstaar derfor fra at stille Forslag om Skærpelse af de gældende Lovregler om Begrænsning af Dividendeudbetaling.

Vedrørende de foreslaaede *indirekte Afgifter* skal bemærkes, at Udbudet af de omhandlede Varer som Følge af Knapheden paa Raavarer og Brændsel er saa stærkt begrænset, at den Produktion, det er muligt at bringe paa Markedet, vil kunne afsættes, selv om Priserne sættes op med Afgiftsforhøjelsernes Beløb. Beskatningen vil derfor ikke faa uheldige beskæftigelsesmæssige Konsekvenser. Afgiftsforhøjelserne tilsigter at inddrage Penge fra Omsætningen gennem Beskatning af forskellige Former for Luksusforbrug, bl. a. Forbruget af stærke Drikke paa Restaurationer. Ogsaa Jernbanerejser maa under de herskende Forhold for en stor Del betegnes som Luksus. De foreslaaede Afgifter berører ikke det »skrællede« Pristal.

Under de herskende Forhold er Obligationer i ret stor Udstrækning blevet Spekulationspapirer, og det forekommer derfor rimeligt at inddrage dem under Børsskatten i Lighed med, hvad der er Tilfældet for Aktiers Vedkommende. Udvalget foreslaar derfor, at der ved *Omsætning af Obligationer* opkræves en *Stempelafgift* paa 0,5 pCt. af den paalydende Værdi, svarende til den laveste Afgiftssats ved Omsætningen af Aktier.

Om Forslagenes nærmere Enkeltheder bemærkes følgende:

1. 10 pCt. Forhøjelse af den personlige Statsindkomstskat.

Den gældende Statsindkomstskat paalignes kun omkring to Trediedele af samtlige Indkomstmodtagere, idet Forsørger- og Børnefradragene medfører,

244 BETÆNKNING OM FORANSTALTNINGER MOD INFLATION

at Skatten bortfalder for smaa Indtægter. I Provinsbyerne skal en Forsørger med tre Børn saaledes have en *ansat* Indkomst paa 2 900 Kr. for at blive inddraget under Beskatningen, d. v. s. med Tillæg af de i foregaaende Aar fratrukne Skatter og Forsikringsbidrag næsten 3 500 Kr. i *samlet* Indtægt. Det samlede Provenu af Statsindkomstskatten for Personer udgjorde 296 Mill. Kr. i Skatteaaret 1942—43, og Indkomststigningen vil medføre et større Provenu for Skatteaaret 1943—44, saaledes at den foreslaaede Forhøjelse paa 10 pCt. kan forventes at indbringe opimod 35 Mill. Kr.

Forhøjelsens Størrelse for forskellige ansatte Indkomster ses af følgende Oversigt:

Ansats Indkomst	3 000 Kr.	5 000 Kr.	10 000 Kr.	20 000 Kr.	50 000 Kr.
<i>København og</i>					
<i>Frederiksberg:</i>					
Ikke-Forsørgere	Kr. 10	Kr. 30	Kr. 116	Kr. 341	Kr. 1244
Forsørgere uden Børn	5	23	116	341	1244
Forsørgere med to Børn ..	1	14	100	320	1211
<i>Provinsbyer og bymæssige</i>					
<i>Bebyggelser:</i>					
Ikke-Forsørgere	11	31	116	341	1244
Forsørgere uden Børn	6	25	116	341	1244
Forsørgere med to Børn ..	2	17	103	320	1211
<i>Øvrige Landkommuner:</i>					
Ikke-Forsørgere	11	32	116	341	1244
Forsørgere uden Børn	7	26	116	341	1244
Forsørgere med to Børn ..	3	20	105	320	1211

2. Merindkomstskat og bunden Opsparing for Personer.

Ved Beregningen af den siden Skatteaaret 1940—41 paalignede personlige Merindkomstskat fradrages i Merindkomsten 20 pCt. af Gennemsnitsindkomsten i Aarene umiddelbart før Krigen, dog mindst 10 000 Kr., og desuden merindkomstbeskattes kun Halvdelen af det resterende Beløb. Disse Lempelser medførte for Skatteaaret 1942—43 en Reduktion i den samlede beregnede Merindkomst fra ca. 200 Mill. Kr. til godt 50 Mill. Kr., hvoraf der skønmæssigt kan anslaaes at være svaret ca. 15 Mill. Kr. i Merindkomstskat. De nævnte Regler bevirker, at alle Merindkomster paa under 10 000 Kr. og i de Tilfælde, hvor Gennemsnitsindkomsten er større end 50 000 Kr., endog Merindkomster paa over 10 000 Kr. slet ikke merindkomstbeskattes. En ansat Indkomst paa 100 00 Kr. kan saaledes stige til 120 000 Kr. uden at falde ind under Beskatningen, medens en Indkomststigning fra 0 Kr. til 20 000 Kr. beskattes med 1 350 Kr. Til Gengæld kan Merindkomstbeskatningen sammen med de ordinære Skatter ved meget store Indkomststigninger praktisk taget beslaglægge hele Indkomsten. Saafremt Skatteyderen ikke har en tilsvarende stor Indkomst i det følgende Aar, opnaar han ingen Fordel af Skattefradraget, og hvis fuldt Fradrag kan ske, opstaar der en ogsaa for Staten særdeles beklagelig stærk Variation fra Aar til Aar i de paalignede Skatters Størrelse.

Da den nuværende Ordning saaledes er behæftet med flere ret væsentlige Ulemper og iøvrigt vanskeligt kan udvides til det Omfang, som en Merindkomstbeskatning efter Udvalgets Mening bør have under de givne Forhold, foreslaas det, at de hidtil gældende Bestemmelser om Merindkomstbeskatning af Personer erstattes af følgende Regler.

Den skattepligtige Merindkomst beregnes saaledes: Til Skatteyderens *ansatte* Indkomst lægges de ved Selvangivelsen fratrukne Indkomst- og Formueskatter, hvorved man kommer til Skatteyderens *samlede* Indkomst ÷ Forsikringsfradrag. Fra det saaledes beregnede Beløb trækkes de Indkomst- og Formueskatter, som paalignes den ansatte Indkomst for det paafølgende Skatteaar. Merindkomsten fremkommer da som Forskellen mellem det herved fremkomne Beløb og Gennemsnittet af Skatteyderens for Skatteaarene 1938-39—1940-41 *ansatte* Indkomster. Saafremt denne Gennemsnitsindkomst ikke udgør henholdsvis 8 000 Kr. i København og paa Frederiksberg, 7 000 Kr. i Provinsbyerne og bymæssige Bebyggelser og 6 000 Kr. i de øvrige Landkommuner, fastsættes den dog ved Beregningen af Merindkomsten til disse Beløb. Af Merindkomsten fritages et Beløb svarende til 10 pCt. af Skatteyderens *faktiske* gennemsnitlige ansatte Indkomst i Basisaarene, dog højst 2 000 Kr., for Merindkomstbeskatning. Af den herefter skattepligtige Merindkomst svares 30 pCt. af de første 10 000 Kr., 40 pCt. af de derefter følgende 10 000 Kr. og 50 pCt. af den Del af den skattepligtige Merindkomst, der overstiger 20 000 Kr.

Fritagelse for at svare Halvdelen af Merindkomstskatten kan finde Sted, saafremt Skatteyderen i Stedet vælger at foretage en *bunden Opsparing*, som andrager et Beløb svarende til den opnaaede Skattenedsættelse med Tillæg af 50 pCt. Ved Skatteaarets Begyndelse tilstilles der Skatteyderen Meddelelse om Merindkomstskattens Størrelse samt om, at delvis Fritagelse kan finde Sted mod Indbetaling af en bunden Opsparing af den ovenfor angivne Størrelse. Vælger Skatteyderen dette, indbetales Beløbet i Forbindelse med de ordinære Skatter, og efter Aarets Udløb udstedes der til Skatteyderen en særlig Statsobligation, der i de følgende to Aar forrentes med 1 pCt. p. a. og derefter med 3 pCt. p. a. Hverken Merindkomstskatten eller det bundne Opsparingsbeløb maa fradrages ved Opgørelsen af den skattepligtige Indkomst. De opsparede Beløb skal medregnes i Skatteyderens Formue.

Som Udgangspunkt for Beregningen af Merindkomsten er taget Gennemsnitsindkomsten i de tre Førkrigsaar 1937—39, og de nugældende Bestemmelser om Valget imellem de tre højeste Ansættelser inden for 4 Aar samt om Indkomsternes eventuelle Forhøjelse til 3 pCt. af Formuen er ikke foreslaaet anvendt, da Gennemsnitsindkomsten i Udvalgets Forslag er fastsat til mindst 6 000—8 000 Kr.

Ved Fastsættelsen af disse Minimumsbeløb for Gennemsnitsindkomsten i Basisaarene er der taget Hensyn ikke alene til Skatteydere med normalt større Indtægter, der undtagelsesvis i et enkelt af Sammenligningsaarene har været ansat lavt, men ogsaa til Skatteydere, som paa Grund af ung Alder eller af andre Aarsager har haft smaa eller ingen Indtægter i Sammenligningsaarene. En Stigning fra Indkomst 0 i Basisaarene og op til 6 000—8 000 Kr. bliver saaledes helt fritaget for Merindkomstbeskatning.

Minimumsbeløbene for Basisaarenes Gennemsnitsindkomst i henholdsvis København og Frederiksberg, Provinsbyerne og Landdistrikterne er foreslaaet ansat saaledes, at Forholdet mellem dem er det samme som Forholdet mellem Forsørgerfradragene i den ordinære Statsindkomstbeskatning.

At man som foran foreslaaet ved Beregningen af Merindkomsten først til den ansatte Indkomst lægger de ved Selvangivelsen fratrukne Skatter og derefter fradrager de den ansatte Indkomst for det paafølgende Skatteaar paalignede Indkomst- og Formueskatter, vil sige, at man i Skatteyderens samlede Indkomst (med Fradrag af Forsikringsbidrag) i Stedet for forrige Aars Skatter fradrager de for det paafølgende Skatteaar beregnede Skatter. Herved opnaas følgende: 1) I Tilfælde, hvor Skatteyderens Indkomst har været større end i de nærmest foregaaende Aar, undgaas det, at man merindkomstbeskatter den Del af Indkomststigningen, som medgaar til Betaling af de øvrige Indkomst- og Formueskatter. 2) I Tilfælde, hvor Skatteyderen ogsaa i 1940 og 1941 har haft store Indtægter, undgaar man, at han som Følge af de paa Grundlag heraf betalte personlige Skatter kan nedbringe den for Skatteaaret 1943—44 ansatte Indkomst til et saa lille Beløb, at Merindkomstkatten bortfalder. Forslaget medfører altsaa en jævnere Fordeling af Beskatningen over de forskellige Skatteaar i Sammenligning med de nugældende Regler. 3) Endelig forhindrer den foreslaaede Beregningsmaade i Forbindelse med Forslaget om 50 pCt. som Maksimum for Merindkomstkattens Andel af den sidste Del af Merindkomsten, at nogen Del af Indkomsten kan blive beskattet med over 100 pCt., saaledes som det kan forekomme efter de nugældende Regler.

Hertil kommer, at Skatteyderen efter Forslaget kan frigøre sig for Halvdelen af Merindkomstkatten ved at foretage en bunden, rentebærende Opsparing svarende til den opnaaede Skattelettelse med Tillæg af 50 pCt.

Efter de foreslaaede Regler kan det skønnes, at den samlede Merindkomst vil blive ca. 300 Mill. Kr. mod ca. 200 Mill. Kr. efter de nugældende Regler, hvorefter Provenuet kan anslaas at ville blive ca. 100 Mill. Kr.

3. *Ekstraordinær Grundskyld af Landbrugsejendomme.*

Landbrugsejendomme, jfr. § 1 i Lov Nr. 106 af 3. April 1925, foreslaas paalignet en ekstraordinær Grundskyld. Den skattepligtige Grundværdi udfindes som den til Staten skattepligtige Grundværdi med Fradrag af 6 000 Kr. pr. Ejendom. Grundskylden svares i to halvaarlige Rater paa hver 1,5 pCt.

Det skattefrie Fradrag medfører, at ca. 90 000 af godt 200 000 Landbrugsejendomme fritages for Afgiften, og at mindre Ejendomme med lidt større Grundværdi kun paalignes relativt smaa Beløb. Fradraget bevirker en Nedgang i den skattepligtige Grundværdi fra ca. 2 500 Mill. Kr. til ca. 1 500 Mill. Kr.

4. *Forhøjelse af visse Forbrugsafgifter.*

Afgiften paa Omsætning af stærke Drikke, Tobaksafgifterne og Afgifterne af Chokolade og Sukkervarer, Pap og Papir samt Parfumer og kosmetiske Artikler foreslaas forhøjet paa en saadan Maade, at der heraf kan ventes et Merprovenu paa ca. 80 Mill. Kr., og saaledes at omkring Halvdelen af dette

Beløb indkommer ved Forhøjelsen af Omsætningsafgiften paa stærke Drikke og ca. en Fjerdedel ved Tobaksafgifternes Forhøjelse.

Da det i Praxis ofte vil være vanskeligt at udskille de gennemførte Forhøjelser af de samlede Afgifter, foreslaas samtidig for hver Varegruppe skønsommæssig fastsat en til Forhøjelsen svarende Procentsats, der angiver, hvor stor en Del af vedkommende Forbrugsafgifts samlede Provenu der skal overføres til den tidligere omtalte Konjunkturfond.

5. Rejseskat.

Af ethvert Billetkøb til Persontrafik med Jernbane foreslaas opkrævet en Afgift paa 25 pCt. af Billetprisen. Herved undtages al Kørsel paa Rabatkort, der maa antages at omfatte praktisk taget hele den nødvendige Forretnings- trafik og Kørsel fra Hjem til Arbejdssted og retur.

6. Stempelafgift ved Omsætning af Obligationer.

Omsætningsafgiften paa Aktier og lignende Værdipapirer udgør i Klasse A 1 Kr., i Klasse B 3 Kr. og i Klasse C 5 Kr. pr. 200 Kr. Kursværdi. Der foreslaas en Omsætningsafgift paa Obligationer paa 1 Kr. pr. 200 Kr.'s paa- lydende Værdi.

7. Lovbestemt Opsparing for Aktieselskaber.

Der foreslaas paalignet skattepligtige Selskaber en aarlig Opsparing efter følgende Skala:

Naar Indkomsten udgør

under 20 pCt. af Aktiekapitalen opspares	50 pCt. af Merindkomsten
fra 20—50	60
- 50—100	70
over 100	80

Merindkomsten foreslaas beregnet paa samme Maade som for Personer, idet Gennemsnitsindkomsten i Basisaarene dog sættes til mindst 5 pCt. af Aktiekapitalen. Ved Beregningen af Merindkomsten fradrages i den samlede Indkomst alle de for det paafølgende Skatteaar paalignede Skatter, herunder ogsaa den overordentlige Indkomstskat (Restrate og Udbytterate). Af det opsparede Beløb, der indbetales i Forbindelse med Selskabsskatterne, svares ingen Rente.

B. Statens Finanspolitik og Statsregnskabet.

De under Punkt A stillede Forslag kan ikke mødes med den Indvending, at Statsfinansernes Stilling for Øjeblikket er forholdsvis gunstig, og at det derfor ikke er fornødent at opkræve nye Skatter. Det fra Fortiden ned- arvede Finansprincip, at Statsregnskabet saa vidt muligt hverken skal vise Overskud eller Underskud, har kun Gyldighed, saafremt Statsmagten ikke i større Udstrækning leder den økonomiske Udvikling i Landet. Naar Staten derimod paatager sig Ansvar for Prisudvikling, Beskæftigelse o. s. v., og naar den derfor, som det er Tilfældet i Øjeblikket, i stor Udstrækning griber regulerende ind i det økonomiske Liv, kan Statens Finanser ikke betragtes som et Omraade for sig, men *Statens Finanspolitik maa indordnes som et*

Led i hele den økonomiske Politik og føres saaledes, at den paa bedst mulig Maade støtter de Hovedformaal, Staten har sat sig for sin Erhvervs politik.

I Øjeblikket er Hovedformaalet at undgaa Inflation, og dette Formaal kræver, at der opkræves flere Skatter, end der er Brug for til Dækning af de løbende Udgifter, saaledes at der paa den Maade drages Penge ud af Omsætningen. Derfor maa der ikke alene som foreslaet under Punkt A opkræves nye Skatter, der anbringes i en særlig Konjunkturfond, men det er tillige i høj Grad ønskeligt, at der — bortset fra disse særlige Indtægter — paa Statens Driftsregnskab indvindes et Overskud, som indsættes paa Finansministeriets sædvanlige Konto i Nationalbanken. *Følgelig maa Overskud paa Statsregnskabet ikke give sig Udslag i, at der gennemføres Skattelettelser, og det maa tillige være et ufravigeligt Princip, at der til Dækning af nye Udgifter opkræves nye Skatter, saaledes at de forøgede Udgifter ikke nedbringer Overskuddet. Ogsaa Udgifterne paa Formueparagraffen (§ 26), maa under de herskende Forhold i størst mulig Udstrækning dækkes ved Skatter, der overføres fra Driftsregnskabet til Formueparagraffen som Driftsoverskud.*

Iøvrigt er Statens Regnskab i de senere Aar i Virkeligheden fremtraadt noget gunstigere, end Statsfinansernes Stilling efter en nøjere Betragtning tilsiger. Paa Grund af Stigningen i Omkostningsniveauet er det højst sandsynligt, at Statens Bygninger og andre Anlæg maa fornys til højere Priser end dem, hvortil de paagældende Aktiver i sin Tid er anskaffet, og hvorefter Afskrivning finder Sted. Udvalget foreslaar derfor, at Afskrivningerne paa Statsregnskabet forhøjes, paa lignende Maade som man har opmuntret det private Erhvervsliv til gennem Henlæggelser at gardere sig mod Risikoen for fremtidige Prissvingninger. Det vilde være ønskeligt, om Kommunerne paa samme Vis konsoliderede deres Finanser.

Som Aarsag til, at Statens Driftsregnskab fremtræder gunstigere, end en nøjere Betragtning motiverer, kan endvidere anføres, at Størstedelen af Krigstidens Beskæftigelsesudgifter, der er finansieret over Formueparagraffen, efter dens Beskaffenhed og ud fra normale Forudsætninger vilde være blevet betragtet som Driftsudgifter. Udgifterne til Beskæftigelsesforanstaltninger bør i Fremtiden i størst mulig Udstrækning finansieres ved Hjælp af Driftsindtægter, og det er ønskeligt, at der foretages en meget hurtig Afskrivning af de allerede over § 26 afholdte Udgifter af denne Art, da de ikke kan siges at repræsentere virkelige Aktiver for Staten.

Der findes ogsaa paa Statsregnskabet opført andre Aktiver, hvis Værdi næppe kan siges at svare til den bogførte, og som derfor snarest muligt bør afskrives over Driftsregnskabet. Som saadanne Aktiver skal nævnes den til Forrentning paa § 16 overførte Del af Statsbanernes Anlægskapital, der ikke er Genstand for ordinær Afskrivning (de saakaldte Kulturbaner), Statens Aktier i private Jernbaner samt Statens rentefrie Laan, der i Betragtning af, at Statskassen ikke oppebærer Rente af Udlaanene, ikke kan ansættes som Aktiver med deres fulde Beløb. Endelig er hurtig Afskrivning af Statens Garantier for Krigsforsikringerne for Skibe og Varer ønskelig.

Udvalget foreslaar endvidere, at Provenuet af den ved Lov af 16. Maj 1933 gennemførte midlertidige Forhøjelse af *Arveafgiften* overføres til § 26. Det har siden Statsregnskabets Nyordning i 1925 været et Princip, at Arveafgiften ikke betragtes som en Driftsindtægt, men indgaar direkte paa For-

mueparagraffen. Ved Gennemførelsen af det midlertidige Tillæg til Arveafgiften blev dette Princip imidlertid fraveget, for saa vidt angaar Provenuet af Afgiftsforhøjelsen, fordi Staten i den herskende Krisesituation havde haardt Brug for Pengene til Dækning af Driftsregnskabet's løbende Udgifter. Da denne Grund ikke længere er til Stede, bør alle Arveafgifter indgaa paa § 26.

Som Afslutning paa Bemærkningerne om Statens Finanspolitik skal der fremsættes nogle Udtalelser om Anvendelsen af *Statstilskud som Middel til at modvirke Prisstigningerne*. Statstilskud kan med Fordel anvendes som Middel til at undgaa Prisforhøjelser, *saafremt Tilskudsordningen gennemføres paa rette Maade*. Udvalget ønsker i denne Forbindelse stærkt at understrege, at Tilskudssystemet ikke bør faa den Virkning, at man bliver mere eftergivende overfor Kravene om Prisforhøjelser ud fra den Betragtning, at Forbrugerne dog ikke kommer til at bære Byrden. I saa Fald bliver Resultatet ikke lavere Priser til Forbrugerne, men derimod højere Priser til Producenterne, og samtidig skabes der som Følge af Tilskuddenes Udbetaling højere Indkomster hos Producenterne, hvorved Pengerigeligheden øges. Ogsaa i de Tilfælde, hvor Producentpriserne ikke forhøjes, men Tilskuddene resulterer i lavere Priser for Forbrugerne, forstærkes Presset paa de øvrige Priser, da den af Tilskuddet følgende Prisnedsættelse medfører, at Konsumenterne faar flere Penge tilovers til Køb af andre Varer. Staten bør derfor *i alle Tilfælde*, hvor Tilskudssystemet anvendes, dække Udgifterne ved Skatteforhøjelser paa et bredt Grundlag, saaledes at der herigennem foretages en Begrænsning af Købeevnen.

C. Nedsættelse af Sukkerafgifterne og af visse Godsbefordringstakster.

Som en ganske særlig Undtagelse fra den under Punkt B. opstillede Regel om, at ingen Skattelettelse bør gennemføres, foreslaar Udvalget, at *Sukkerafgifterne* eller i hvert Fald den ved Lov af 9. Maj 1933 gennemførte Tillægsafgift paa Sukker ophæves, for saa vidt angaar Sukker til Husholdningsbrug. Som Motivering herfor skal anføres, at Sukker er et fortrinligt Næringsmiddel, at Sukkerafgifterne i særlig Grad rammer Personer med store Forsørgerbyrder, samt at Sukker indgaa i alle Befolkningsklassers Forbrug, hvorfor Udgifterne til denne Vare, herunder Afgiften, ogsaa indgaa med et betydeligt Beløb i det Budget, efter hvilket det »skrællede« Pristal beregnes.

Udvalget kan derimod ikke anbefale, at Omsætningsafgiften paa Manufakturvarer m. v. (»Tøjskatten«) ophæves, da Byrden ved denne Beskatning for de mindrebemidlede Vedkommende er kompenseret gennem Uddeling af Rabatkort, hvorfor denne Afgift heller ikke paavirker det »skrællede« Pristal.

Endvidere foreslaar Udvalget, at *Statsbanernes Godsbefordringstakster* nedsættes for Varer, for hvis endelige Pris Transportomkostningerne er af væsentlig Betydning, f. Eks. Tørv og Brunkul. En saadan Takstnedsættelse vil naturligvis medføre en Nedgang i Statsbanernes Indtægter. Statsbanernes Regnskab kan imidlertid under de nuværende Forhold lige saa lidt som de samlede Statsfinanser betragtes som en Sag for sig, men maa indordnes som et Led i hele den økonomiske Politik, og den samfundsmæssige Fordel, der kan opnaas gennem Nedsættelsen af vigtige Varers Priser, opvejer i den nuværende Situation den Ulempe, at Statsbanernes Indtægter forringes.

D. Optagelse af et nyt Statslaan.

Som det vil fremgaa af Afsnit II, er der af de i Henhold til Loven af 3. Juli 1942 udbudte Statslaan tegnet mest af det Laan, der bl. a. tilbødes Bankerne, medens de alene til Privatpersoner og Selskaber udbudte Statsgældsbeviser er blevet efterspurgt i ringere Grad. Da endvidere Tilvæksten i Pengeinstitutternes Indskud ikke kan ventes at blive modvirket i tilstrækkelig Grad gennem de foran foreslaaede Skatteforhøjelser og Opsparingsordninger, maa det anses for ønskeligt, at der udbydes et nyt stort Statslaan. Da Hensigten maa være at imødegaa den Risiko, der knytter sig til *Indskydernes* Dispositioner over deres Indlaan i Pengeinstitutterne, og da det derfor gælder om at binde en Del af disse Indskud, maa det være en Forudsætning, at Laanet kun kan tegnes af Privatpersoner og Selskaber, og at Banker og Sparekasser heller ikke paa et senere Tidspunkt har Adgang til at erhverve de paagældende Værdipapirer.

I Betragtning af den forholdsvis begrænsede Efterspørgsel efter de i Henhold til Loven af Juli 1942 udbudte Statsgældsbeviser bør Rentevilkaarene være fordelagtigere for det nye Laan. Det bedste vilde være at optage et langfristet Laan, og saafremt Obligationsmarkedet i den nærmeste Fremtid skulde stille sig tilstrækkeligt gunstigt, bør Laanet udbydes i denne Form. I Øjeblikket synes dette imidlertid ikke at være muligt, og Udvalget foreslaar derfor, at der gives Finansministeren Bemyndigelse til at aabne et Salg af amortisable 4- til 5-aarige Statsgældsbeviser inden for et Maksimumsbeløb af 200 Mill. Kr. Provenuet af Salget af de paagældende Statsgældsbeviser maa indsættes i Nationalbanken paa den i Henhold til Lov af 3. Juli 1942 oprettede særlige Konto.

Udvalget skal endelig pege paa, at Tillægsloven til Bankloven samt Loven om Udstedelse af Statsgældsbeviser, Skatkammerbeviser og Stats-Spareobligationer begge ophører at have Gyldighed den 30. Juni 1944. Dette vil sige, at næsten Halvdelen af de to Loves Gyldighedsperiode nu er forløbet, uden at de Forudsætninger, der førte til Fastsættelse af denne Gyldighedsperiode, har ændret sig. Udvalget maa anse en Forlængelse af disse Frister for at være nødvendig til Sikring af Stabilitet i Pengeforholdene her i Landet og skal derfor foreslaa, at de paagældende Love faar forlænget Gyldighed indtil 30. Juni 1945.

E. Skærpelse af Reglerne om Pengeinstitutternes Kassebeholdninger.

Selv om den i Afsnit II. omtalte Skærpelse af Kravene til Bankernes Kassebeholdning (Midlertidig Lov Nr. 282 af 3. Juli 1942 om Tillæg til Lov om Banker af 15. April 1930) fremdeles øver sin Indflydelse paa de private Bankers Dispositioner, maa man dog tage i Betragtning, at Indskuddene i Bankerne fortsat stiger, jfr. Tabel 3. Denne Stigning betyder, at Tillægslovens Indflydelse efterhaanden svækkes, da de Beløb der er til Disposition for Bankerne ved Udlaan og ved Anlæg i Fonds, vokser fra Maaned til Maaned. For Bankernes Indskud paa Foliokonto, Kontokurant-Konto samt Konto for Indskud og Laan fra indenlandske Sparekasser kræves ganske vist ifølge Tillægslovens § 1, Stk. 1, Pkt. 1 og 2, en Kassebeholdning, der tilsammen er lig med 55 pCt. af Stigningen paa de paagældende Konti, men den resterende Del af Stigningen medfører altsaa en Forøgelse af de

Beløb, som Bankerne har til fri Raadighed. For Bankernes samlede Indskud paa Bankbog m. v. paa Anfordring eller med kortere Opsigelsesvarsel end 3 Maaneder kræves i Tillægsloven en Kassebeholdning svarende til 5 pCt. af disse Indskud. Dette betyder, at den langt overvejende Del af Tilvæksten i Indskud af denne Art forøger det til fri Disposition værende Beløb, og for Indskud paa Bankbog med Opsigelsesvarsel paa 3 Maaneder og derover har der hidtil ikke været stillet ekstraordinære Kassekrav. Da Indlaan paa Bankbog og paa Tid viser en meget betydelig Stigning, vil det forstaaes, at Virkningerne af Tillægsloven, som Tiden gaar, nødvendigvis maa blive svagere og svagere. Alene fra Udgangen af 1941 til Udgangen af 1942 er de private Bankers Indlaan paa Bankbog og paa Tid forøget med 194,7 Mill. Kr., i Forhold til hvilken Stigning Tillægslovens Krav om Kassebeholdning er yderst minimale.

Udvalget maa derfor anse det nødvendigt, at Tillægslovens Krav om Størrelsen af Bankernes Kassebeholdninger skærpes. Medens Sparekasserne blev holdt udenfor Loven af 3. Juli 1942, maa Udvalget endvidere under Hensynet til den betydelige Vækst i Sparekassernes Indskud, jfr. Tabel 3, foreslaa, at der nu ogsaa stilles ekstraordinære Likviditetskrav til Sparekasserne.

Skærpelsen af Kravene om Kassebeholdningens Størrelse foreslaas saavel for Banker som for Sparekasser givet den Form, at den i Henhold til de nye Krav nødvendige Kassebeholdning alene ansættes som en vis Procent af det Beløb, hvormed de samlede Indskud paa de forskellige Indlaanskonti til enhver Tid overstiger Indskuddene ultimo December 1942. Skærpelsen berører da ikke den Tilvækst i Indlaanene, som ligger forud for den nævnte Dato, men neutraliserer en til den fastsatte Procent svarende Del af Nettostigningen i Indlaanene siden 31. December 1942. Gaar Indlaanenes samlede Beløb efter at være steget op over Niveaueet ved Udgangen af Aaret 1942 atter ned, reduceres omvendt det af Skærpelsen følgende Krav om Kassebeholdning i samme Forhold, som Indskuddenes Nettostigning siden 31. December 1942 formindskes, og det bortfalder helt, saafremt de samlede Indskud paa de forskellige Konti daler til samme Beløb som ved Udgangen af 1942.

I Overensstemmelse med det foranstaaende foreslaas det, at det paalægges *de private Banker* til enhver Tid at have en Kassebeholdning — ud over Kravene i Banklovens § 11 og i Tillægslovens § 1 — svarende til:

- 1) 20 pCt. af den Nettostigning, som Bankens samlede Indskud paa Folio-konto og Kontokurant-Konto samt Konto for Indskud og Laan fra indenlandske Sparekasser udviser siden ult. December 1942.
- 2) 70 pCt. af den Nettostigning, Bankens samlede Indskud paa Bankbog m. v. paa Anfordring eller med kortere Opsigelsesvarsel end 3 Maaneder udviser siden ult. December 1942.
- 3) 75 pCt. af den Nettostigning, som Bankens samlede Indskud paa Bankbog m. v. med Opsigelsesvarsel paa fra 3 og indtil 6 Maaneder udviser siden ult. December 1942.

Endvidere foreslaas det, at det paalægges *Sparekasserne* — ud over de i Sparekasselovens § 10 omtalte Likviditetsfordringer — at holde en Kassebeholdning svarende til 75 pCt. af den Nettostigning, som de samlede Indskud, bortset fra Indskud med Opsigelsesvarsel paa 6 Maaneder og mere, udviser i Tiden siden ult. December 1942.

De foran foreslaaede Regler vil medføre, at den samlede lovpligtige Kassebeholdning — udover de i Banklovens § 11 og Sparekasselovens § 10 indeholdte Likviditetsfordringer — for Nettostigningen i de samlede Indskud paa alle Slags Konti siden 31. December 1942 bliver 75 pCt. For Indlaan med en Opsigelsesfrist paa 6 Maaneder eller derover stilles dog fortsat ingen ekstraordinære Krav.

VI. Afgift paa Omsætningen af Landbrugsejendomme.

Der er siden Krigens Begyndelse sket en meget betænkelig Stigning i Prisen paa faste Ejendomme og navnlig *Landbrugsejendomme*. Aarsagerne til denne Stigning er formentlig i Hovedsagen følgende: 1) Landbrugets forøgede Rentabilitet, 2) den deraf følgende Pengerigelighed blandt Landbrugerne, 3) Nedgangen i Renteniveauet, som bl. a. har muliggjort Konverteringer og dermed bidraget til Prisernes Stigning, og 4) forøgede Køb af Landejendomme, foretaget af Ikke-Landmænd bl. a. af Frygt for Inflation.

De foran foreslaaede Foranstaltninger mod Pengerigelighedens Følger vil, foruden at bremse Stigningen i de almindelige Varepriser, i nogen Grad modvirke Opgangen i Ejendomspriserne. Dette gælder saaledes ikke mindst den foreslaaede ekstraordinære Grundskyld. Det maa imidlertid anses for *tvungende nødvendigt tillige at gennemføre særlige Foranstaltninger vedrørende Omsætningen af Landbrugsejendomme*, hvis ikke Udviklingen under og efter den forrige Krig skal gentages.

Det har i saa Henseende været foreslaaet at indføre en særlig Afgift paa Omsætningen af Landbrugsejendomme. En saadan Afgift vil indskrænke Omsætningernes Antal, men samtidig medføre, at den Pris, Køber kommer til at betale, Afgiften medregnet, vil blive højere, end den ellers vilde være blevet.

Ønsker man at hindre yderligere Prisstigning, samtidig med at den normale Omsætning foregaar i nogenlunde samme Omfang som hidtil, er der næppe nogen anden Udvej end at indføre *Maksimalpriser*, ansat i Forhold til Ejendomsskyldværdien. En saadan Maksimalprisansættelse vil imidlertid medføre, at der vil komme flere Købere end Sælgere paa Markedet, og det vil være nødvendigt at indføre Bevillingssystem med Hensyn til Omsætningen, saaledes at en særlig Myndighed tager Stilling til hver enkelt Omsætning.

Af Hensyn til de med en saadan Ordning forbundne administrative Vanskeligheder mener Udvalget ikke at kunne anbefale dette System. I Stedet foreslaas det at gennemføre en midlertidig Lov, hvorefter der ved Omsætning af Landbrugsejendomme af Køberen betales *en Afgift paa 25 pCt. af den mellem Køber og Sælger aftalte Pris inklusive Besætning og Inventar*, dog saaledes at Afgiften bortfalder, for saa vidt angaar Salg til Livsarvinger samt Køb foretaget af Personer, der i en vis Tid har været beskæftiget ved Landbruget, men ikke tidligere har haft egen Ejendom. Afgiften maa derimod erlægges ved Tvangsauktion, da man ellers vil give mindre delige Landmænd en særlig begunstiget Stilling, ligesom Fritagelse for Afgiften vil kunne medføre Omgaaelse af Afgiftsordningen. Afgiften berigtiges kontant, forinden Tinglysning af Ejendomsoverdragelsen finder Sted.

En Afgift af den foreslaaede Størrelse maa antages at ville standse praktisk taget al Omsætning af Landejendomme undtagen den afgiftsfrie. Ulemperne ved at standse Omsætningen, indtil mere normale Forhold er indtruffet, maa anses for det mindre Onde i Sammenligning med den overordentlig store Fare, der er forbundet med, at en stor Del af Landbrugsejendommene omsættes til stærkt forhøjede Priser, og da Omsætningen af Landbrugsejendomme er et fælles Marked med sammenhængende Prisdannelse, maa det anses for ugørligt at gennemføre en Ordning, hvorefter den normale Omsætning bevares til passende Priser, medens der kun skrives ind over for Spekulationskøb og Kædehandel med Landbrugsejendomme. Det med den foreslaaede Ordning forbundne administrative Besvær bliver væsentlig mindre end ved det tidligere omtalte Bevillingssystem, da der kun skal tages Stilling til de Omsætninger, som er foreslaaet fritaget for Afgift, og det kan endvidere anføres, at Afgiftsordningen vil bidrage til, at unge Landmænd kan købe Ejendomme til lavere Priser end ellers, da de fleste af dem, der ønsker at afhænde deres Ejendomme, vil være henvist til den afgiftsfrie Kategori af Købere.

Provenuet af Afgiften foreslaas tilført den foran omtalte Konjunkturfond.

Det maa stærkt understreges, at det er en afgørende Forudsætning for den foreslaaede Ordning, at Afgiften sættes saa højt, at praktisk taget hele den Omsætning, der ikke fritages for Afgift, standses, da Afgiften ellers, for saa vidt angaar de omsatte ikke afgiftsfrie Ejendomme, kun vil gøre ondt værre ved at drive Priserne yderligere i Vejret.

Udvalget udtaler endelig det Ønske, at det overfor de Pengeinstitutter, der giver Laan i fast Ejendom, indskærpes, at *Finansiering af Prisforhøjelser* paa faste Ejendomme ikke bør finde Sted, og det er desuden Udvalgets Opfattelse, at *Maksimumsgrænsen for Belaaning* af faste Ejendomme bør skærpes, saaledes at man derigennem imødegaar Faren for, at Ejendommene under den herskende Pengerigelighed bliver belastet med for stor Gæld.

VII. Afsluttende Bemærkninger.

Udvalget ønsker til Slut at understrege, at de foranstaaende Forslag maa ses som *et sammenhængende Hele*, hvis enkelte Dele understøtter hinanden. F. Eks. svarer den ekstraordinære Grundskyld af Landejendomme til Merindkomstbeskatningen, som rammer Byerhvervenes Merindtægter, men ikke det mellemstore Landbrugs, og Grundskyldsbeskatningen medvirker endvidere til at bremse Stigningen i de Priser, hvortil Landbrugsejendomme omsættes (til de afgiftsfrie Købere, fortrinsvis unge Landmænd). Saavel Skatteforhøjelserne og Opsparingsordningerne som det foreslaaede Statslaan er nødvendige for at modvirke den til *Indskydernes* Dispositioner over de ledige Kapitaler i Pengeinstitutterne knyttede Risiko, og Skærpelsen af Reglerne om Bankers og Sparekassers Kassebeholdninger skal afværge mulige uheldige Dispositioner over de samme Midler fra *Pengeinstitutternes* Side.

Det skal endvidere endnu en Gang understreges, at Situationen absolut kræver, at saavel Skatte- og Opsparingsordningerne som Statslaanet kommer til at omfatte meget store Beløb. De fremsatte Forslag maa ikke betragtes ud fra samme Synsvinkel og maales med samme Alen som ordinære

Skatteforslag og Statslaan, men maa behandles som særlige Forholdsregler mod stærke Kræfter, der truer vort Lands Pengevæsen.

Skatteforslagene kan ikke afvises med den Indvending, at Befolkningen ikke under de nuværende Forhold kan bære en højere Skattebyrde. Dels ses det af mange Ting klart, at Indkomsterne i mange Befolkningsgrupper flyder rigeligt, og dels maa det erindres, at den foreslaaede Beskatning skal modvirke yderligere Prisstigning, og at man derfor, saafremt Skatterne ikke forhøjes, alligevel ikke undgaar Byrden, men blot kommer til at bære den i Form af højere Priser. Alle Kredse af Befolkningen er interesseret i at bevare den danske Krones Værdi, og alle maa yde deres Bidrag til, at dette Maal naas.

Dige.

Carl Iversen.

Knud Korst.

Formand.

Svend Nielsen.

H. Winding Pedersen.

Kampmann,
Skr.

Undertegnede, der paa Grund af Sygdom ikke siden den 8. Februar har kunnet være til Stede i Udvalget og derfor ikke har deltaget i Diskussionen om og Udformningen af Udvalgets positive Forslag, ønsker ved min Underskrift at tiltræde de almindelige Retningslinier, der kommer til Udtryk i ovenstaaende Betænkning.

Københavns Amts Sygehus, den 3. Marts 1943.

Axel Nielsen.